

Delgivningskvitto

	Riksanstikvarieämbetet
Ink.	2005-01-10
ad Dnr:	315-4/20-2004

Landskap: Öland
Län: Kalmar
Kommun: Borgholm
Socken: Runsten
Fastighet: Norra Bäck 9:1
Namn: "Jöns-Lasses gård"

**Byggnadsminnesförklaring av "Jöns-Lasses gård", Norra Bäck 9:1 (del av),
Runstens socken, Borgholms kommun**

Länsstyrelsen förklarar härmed Jöns-Lasses gård på fastigheten Norra Bäck 9:1 (del av) i Runstens socken, Borgholms kommun, för byggnadsminne enligt 3 kap 1 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm.

Länsstyrelsen meddelar enligt 3 kap 2 § samma lag följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaderna, numrerade 1-8 på bifogade karta, bilaga 2, får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I byggnaderna, numrerade 1-8 på bifogade karta, bilaga 2, får inte sådana åtgärder vidtagas som innebär ingrepp i rumsindelning och stomme. Ingrepp får inte heller göras i den fasta inredningen. Som fast inredning ingår, förutom golv, väggar, tak, dörrar med gångjärnsbeslag, fönster inklusive glasrutor samt övriga snickerier även väggmålningar i manbyggningens övre hall, ytskikten på dörrarna angränsande till samma hall, järnspisen i manbyggningens kök, murade bakugnar, kakelugnar och andra eldstadsanordningar.
3. Byggnaderna skall underhållas så att de inte förfaller eller det kulturhistoriska värdet minskar. Vård och underhållsåtgärder skall utföras på ett sätt som är anpassat efter de material och tekniker som ursprungligen använts.
4. Den del av "Jöns-Lasses gård" på fastigheten Norra Bäck 9:1 som markerats med röd linje på bifogade karta, bilaga 2, får inte ytterligare bebyggas. Såväl man- som fågård med dess kalkstensläggning, gångar, plank, portar, grindar, grindstolpar och brunn skall bevaras och underhållas så att byggnadsminnets karaktär och utseende inte förvanskas.

2005-01-11 beslöt M
Korpela K. fl. s. RM-res. A. a. / J. M.

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap 14 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm, lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna.

Bakgrund

Fråga om att förklara "Jöns-Lasses gård" på fastigheten Norra Bäck 9:1 (del av) i Runstens socken, Borgholms kommun som byggnadsminne enligt 3 kapitlet lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm, väcktes 2003-01-30 av Kalmar läns museum.

Fastigheten är idag bebyggd med följande byggnader, se bifogad karta, bilaga 2.

1. Bostadshus, manbyggning
2. Brygghus, snickarbod
3. Magasin, f d undantagsbyggnad
4. Vedbod
5. Ladugård / Stall
6. Lada / Loge
7. Redskaps- och vagnsbod
8. Källare

Norra Bäck är en enkel, välbevarad radby i nord-sydlig sträckning med bygatan belägen öster om gårdarna. Norra Bäck 9:1, "Jöns-Lasses gård" ligger i byns södra del. Det är en mycket välbevarad gård av götisk typ med ekonomibyggnaderna och portskjulet mot bygatan och med en uppdelning i man- och fägård. Fägården är till största delen flislagd med markerad plats för gödselstaden och bakom och intill mangårdsbyggnaden finns en mindre frukt- och köksträdgård.

Gården ägdes åren 1836 – 1906 av bonden, snickaren, bygdemålaren och allkonstnären *Jöns Larsson* (1809-1906) som kom att sätta sin prägel på gårdens byggnader, dess inredning och utsmyckning.

Jöns Larsson har bland annat utfört väggmålningar i ett antal manbyggningar i trakten, men endast ett fåtal finns bevarade. Han var också en mycket skicklig möbelsnickare och träskulptör och flera verk av honom finns bevarade i privat ägo, men också på Borgholms stadsmuseum och Himmelsberga museum. Han var också en skicklig smed. Bland annat har han tillverkat de tekniskt avancerade smidesgrindarna vid Runstens kyrkogård.

På sin egen gård har han satt sin signatur och årtal på flera olika ställen, bland annat finns inristningar med hans namn i träkonstruktioner och till och med en inristning med namnet i en glasruta i manbyggningen. Grindstolparna av kalksten som står i gränsen mellan fä- och mangård har också inskriptioner. På en av dessa står: "Bevara dig när Du in och utgår / Jöns Larsson Nora Bäck 1859".

Gårdens bebyggelse

Manbyggningen (1) är uppförd 1841. Det är en tvåvånings parstuga, byggd i skiftesverksteknik. Framsidan samt gavlarna är locklistpanelade, baksidan är opanelad. Sadeltaket är ett åstak som är täckt med enkupigt tegel, men har ursprungligen varit torvtäckt. Torvtakets droppflisor är synliga i takfoten.

Portalen är rikt snidad med friställda kolonner och kapitäl som ursprungligen varit målade i olika färger. Idag är färgen i det närmaste helt borta. Dörren är en inåtgående dubbeldörr, även den vackert snidad med tre speglar i vardera dörrbladet. Såväl dörr som portal är tillverkade av Jöns Larsson.

I köket, som ligger bakom förstugan, finns den murade bakugnen i behåll. I spiselhällen sitter en ålderdomlig och ovanlig järnspis som sannolikt är tillverkad av Jöns Larsson själv. Han har också smitt plattgångjärnen till husets innerdörrar.

I den övre våningens förstuga finns väggmålningar av Jöns Larsson på papp i limfärg med nedre delen utformad som en bröstpanel som är marmoreringsmålade i rött och grått. Väggarnas övre delar föreställer fantasifulla landskap med byggnader, skepp, gårdar och människor som är klädda i uniform eller kläder, typiska för empiren. Dessa målningar är utförda i grisaille - grått och svart. Över dörrarna finns blomsterslingor och krönte lejon. Längs taket löper en bård, målade i gult och blått.

Även i övrigt är husets interiör mycket välbevarad med bland annat ursprungliga fönster, golv, tak och snickerier.

Brygghuset och snickarboden (2) är en parstuga uppförd i opanelat skiftesverk som svartjärats. Sadeltaket täcks idag av korrugerad, grå eternit. I brygghusdelen finns öppen spis med murad bakugn och tvättgryta i behåll. Dörrbeslagen är handsmidda.

Magasinet, den före detta undantagsstugan (3), är uppförd 1865 i skiftesverk som locklistpanelats och rödfärgats. Sadeltaket täcks med enkupigt tegel. Den byggdes av Jöns Larsson för att bli undantag åt honom själv. Även denna har parstuguplan med kök bakom förstugan. Portalen är nästan identisk med manbyggningens med den skillnaden att kolonnernas postament här är tillverkade av kalksten och inte, som på manbyggningens portal, av trä. Även här är färgen i det närmaste borta, såväl på fasader som på ytterdörr och portal.

Innerdörrarna har gångjärnsbeslag av olika typer, både plattgångjärn av tidig 1800-talstyp och av renässanstyp, smidda av Jöns Larsson. I köket finns den öppna spisen med murad bakugn i behåll.

Vedboden (4) och *ladugården / stallet* (5) är uppförda i skiftesverk. Idag täcks sadeltaken med korrugerad plåt. Väggarna har tidigare varit rödfärgade men är idag närmast grå med endast obetydliga rester av rödfärgen kvar. I ladugården / stallet finns bland annat spiltor i träkonstruktion för oxar och hästar i behåll. Golvet är belagt med kalksten.

Även *ladan* (6) och *redskaps- och vagnsboden* (7) är uppförda i skiftesverk med sadeltak som idag täcks med korrugerad, grå eternit. Även här är rödfärgen i det närmaste helt borta.

Källaren (8) är uppförd av murad kalksten.

Manbyggningen, vars exteriör hade allvarliga skador med bland annat sättningar och risk för läckage, renoverades 1994-95 till största delen med byggnadsvårdsmedel genom länsstyrelsens försorg och med Kalmar läns museum som antikvarisk kontrollant. Bland annat förstärktes skiftesverkkonstruktionen och ny locklistpanel sattes upp på husets framsida och gavlar. Fasaderna, de nya fönsterfodren och vindskivorna tjärades därefter.

Motivering

"Jöns-Lasses gård" i Norra Bäcks radby är en mycket välbevarad syd-götisk gårdsanläggning. Nästan alla byggnaderna på gården är uppförda mellan 1836 och 1865, under dåvarande ägarens, Jöns Larssons, tid. Även de enskilda byggnaderna är mycket välbevarade med särpräglade och konstnärligt utformade snickerier och andra konstruktioner av Jöns Larsson. I manbyggningen finns också bevarade, unika väggmålningar utförda av honom.

Länsstyrelsen anser att "Jöns-Lasses gård" äger ett så högt kulturhistoriskt värde att den väl uppfyller kraven för en byggnadsminnesförklaring enligt 3 kap 1 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm.

Samråd har skett med Riksantikvarieämbetet och Kalmar läns museum.

Övrigt

Enligt 3 kap 21 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen mm, gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

Överklagande

Detta beslut kan överklagas hos Länsrätten i Kalmar län, se bilaga 1.

Kjell-Håkan Arnell

Johan von Reis

Bilagor

1. Hur man överklagar
2. Karta över fastigheten med områdesavgränsning

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet + bil 1 och 2
Inskrivningsmyndigheten
Lantmäterimyndigheten + bil 2
Kalmar läns museum + bil 2
Kulturmiljöfunktionen + bil 2
KLA

Med laga kraft till:

Inskrivningsmyndigheten
Borgholms kommun
Riksantikvarieämbetet
Lantmäterimyndigheten

HUR MAN ÖVERKLAGAR HOS LÄNSRÄTTEN

VEM SKA PRÖVA ÖVERKLAGANDET	Länsstyrelsens beslut kan skriftligen överklagas hos Länsrätten.
HUR MAN UTFORMAR ÖVERKLAGANDET	<p>I skrivelsen ska Ni</p> <ul style="list-style-type: none">- tala om vilket beslut Ni överklagar, t.ex. genom att ange ärendets nummer (diarienummret) och dag för beslutet- redogöra varför Ni anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt- redogöra för hur Ni anser att beslutet ska ändras <p>Ni kan givetvis anlita ombud att sköta överklagandet åt Er.</p> <p>Behöver Ni veta mer om hur Ni ska gå till väga, så ring eller skriv till Länsstyrelsen.</p>
ÖVRIGA HANDLINGAR	Om Ni har handlingar eller annat som Ni anser stöder Er ståndpunkt, så bör Ni skicka med det.
VAR INLÄMNAS ÖVERKLAGANDET	<p>Er skrivelse ska lämnas/skickas till Länsstyrelsen och inte till Länsrätten.</p> <p>Länsstyrelsens adress och telefonnummer finner Ni längst ner på denna sida.</p>
SENASTE DATUM FÖR ÖVERKLAGANDET	<p>Länsstyrelsen måste ha fått Er skrivelse inom tre veckor från den dag då Ni fick del av beslutet, annars kan Ert överklagande inte prövas.</p> <p>Om klaganden är en part som företräder det allmänna (obs. bl.a. kommunala nämnder) och beslutet överklagas till länsrätt eller kammarrätt, ska överklagandet dock ha kommit in inom tre veckor från den dag beslutet meddelades.</p>
UNDERTECKNA ÖVERKLAGANDET	Ni ska underteckna skrivelsen och förtydliga namnteckningen. Uppge personnummer/organisationsnummer, yrke, postadress och telefonnummer till bostaden samt adress och telefonnummer till arbetsplatsen och ev. annan plats där Ni är anträffbar.

Norra Bäck 9:1 (del av)
"Jöns-Lasses gård"

1. Bostadshus / Manbyggnad
2. Brygghus / Snickarbod
3. Magasin / f d undantagsbyggnad
4. Vedbod
5. Ladugård / Stall
6. Lada / Loge
7. Redskaps- och vagnsbod
8. Källare

